

Rige og fattige.

En Kapitalist beklager sig.

Af Knud Korst.

(Sluttet).

Midler der er anvendt for at ophæve denne Rigdom. Nu er det vanskelig at finde slægtende Eksempler herpaa fra det danske Erhvervsliv, fordi der ikke findes særlig store Formuer her og slet ikke nogen Rigmands Dynastier.

Saadanne Eksempler findes derimod til Overflod i England og da navnlig i Amerika. En indgaaende Undersøgelse af nogle af de berømte amerikanske Kampformuere Oprindelse og Udvikling er foretaget af Amerikaneren Gustavus Myers; han har ikke slaaet sig til Taals med de sædvanlige biografiske Beskrivelser af Millionærenes eventyrlige Løbebane, men har søgt tilbunds i Problemet for at finde ud af, hvad der til syvende og sidst ligger til Grund for deres enorme Ophobninger af Rigdomme. Resultatet af sine Undersøgelser har han nedlagt i det fortrinlige Værk »History of the great American fortunes«. I en følgende Artikel skal jeg meddele et kortfattet Referat af, hvad Myers meddeler om Dynastiet Astor.

Nu er jeg ganske klar over, at Forholdene i Nybyggelandet Amerika har artet sig rent eventyrligt i Sammenligning med Formueandelen i de gamle, allerede forlængst kultiverede og tættere befolkede europæiske Lande; men dette medfører selvfølgelig kun en Forskel i Henseende til den Tid, det

tager at skabe en stor Formue; derimod maa man antage, at selv Aarsagerne til at slige store Formuer overhovedet opstaa, maa være nogenlunde de samme Verden over. Det vil ikke være vanskeligt at finde et Sidestykke til Astor i England eller et Sidestykke til Carnegie i Tyskland. Ej heller vil det være vanskeligt — naar man reducerer sin Maalestok til en meget beskeden Størrelse — at finde Paralleler dertil i et lille Land som Danmark, omend jeg maa indrømme, at der næppe findes noget Land paa Jordkloden, hvor Forskellene er saa lidt paafaldende som her. Dette skyldes bl. a. Landets Lidenhed, dets Mangel paa naturlige Rigdomme, Mangelen paa Kolonier, Jordfordelingen og flere andre Omstændigheder.

Grundlæggeren af Millionærdynastiet Astor var John Jacob Astor, en Slaters Søn, født 1763 i Waldorf i Tyskland. Da han var en Snes Aar gammel drog han til Amerika, udstyret med et godt Søndagsdres, syv Flojter (han havde været ansat i en Musikinstrumentforretning) og omtrent Hundrede Kroner. I New York blev han Bagerierlærling og gik rundt og solgte Brød, som Datidens Skik var; senere gik han omkring med en Bylt paa Ryggen og solgte Pelsværk, som han tilkudsede sig for alle mulige billige Smykker; derved gennem erhvervede han sig stort Kendskab til Pelsværk og til Pels-handlere, og efterhaanden foretog han lange og anstrengende Rejser for en New Yorker Pelshandler til Indianerstammerne i Vesten og i Kanada for at gøre Indkøb.

Paa denne Maade samlede han lidt Penge sammen, hvormed han kunde aabne en lille Pels-Butik, altsaa blive selvstændig Mand. Som alle andre Pelshandlere paa den Tid afkøbte han Indianerstammerne værdifuldt Pelsværk for nogle Flasker Rom og alle Slags Kram og Stads. Naar han vendte tilbage fra saadanne Rejser plejede han at afskibe sit Pelsværk til London, hvor det blev solgt med stor Profit. Han

var en udmærket Organisator og meget initiativrig, og snart begyndte han at anbringe de Penge, som han fik for sit Pelsværk i London, i britiske Industrivarer som han indførte til Amerika.

Dog, hans egentlige Indtægtskilde var Pelshandelen med Indianerstammerne — en Trafik som dengang i det hele taget lagde Grunden til mange store Formuer. Denne Handel berodte simpelthen paa Rovdrift af Jagtmarkerne og paa hensynløs Plyndring af og Bedrageri overfor de Indfødte. Astor oprettede et Pelselskab, som i lange Tider beherskede uhyre Distrikter langs Missouriflodens; Myers skriver herom »Selskabet beherskede alt og bredte Skræk og Rædsel omkring sig; det brød sig ikke om Regeringens Forskrifter, anerkendte ingen højere Magt og ikke andre Love end dem, der tjente Selskabets egne Interesser. Den Udbytning Selskabet drev var af den mest raffinerede, grusomme og haarresjende Art.«

Et af de mest anvendte Midler til at faa en »god« Pelshandel i Gang med Indianerne var at forsyne dem rigeligt med Whisky; Astor forstod at udvikle denne Metode til en uanet Fuldkommenhed. Hans Agenter drak Indianerne fra Vid og Sans og franaarrede dem under Bedøvelsen baade Pelse og Landstrækninger. I talrige Indberetninger fra den Tid (omkring 1820—30) gør Regeringens lokale Embedsmænd Centraladministrationen opmærksom paa denne Spiritustrafiks ødelæggende Virkninger; men Pelselskaberne fortsatte uanfægtet deres Forretninger. I 1822 foretoges saaledes i U.S.A.s Senat en Beretning om »denne eventyrlige Købmand (Astor), der var drøven i Bedrageriets og Spekulationens Kunst.«

Astor forstod paa sin Side at gøre Indianerne mistroiske overfor Regeringen og Embedsmændene; f. Eks. bildte hans Agenter de Røde ind, at Regeringens Handelsdepoter solgte daarlige Varer, gav Undervægt etc. Bagtalelse og Mistenkelliggørelse var i det hele taget sat i System, ogsaa mellem Pelsopkøberne indbyrdes.

Under alt dette sank de Røde ned i Fattigdom, Elendighed og Afhængighed; undertiden rejste de sig til grusomme Havnkampe, hvilket blot førte til frygtelige Afrastfælsere og til, at Indianerne fik Ord for at være listige og grusomme, Skalpjægere.

Astor indledede en størstilet Kampagne for, at al Handel med de Røde skulde overgaa til »det private Initiativ«, og gennem et System af falske Beretninger og Bestikkelser opnaaede han, at Regeringens Handelsstationer blev ophævet. — I Parantes skal bemærkes, at ogsaa Regeringen selv fordelte Indianerne paa det groveste ved at købe dem deres Land (baade Ager- og Skovland og Egne med uhyre Mineralrigdomme) for næsten intet; Gennemsnitsprisen var 2 Cents pr. 4000 Kvadratmeter; og Regeringen overdrog senere disse Landstrækninger til Storkapitalen (Jernbaneselskaber etc.) medens Arbejder-Repræsentanter forgesvæmede Kongressen om, at der maatte blive givet Arbejderne billig Adgang til Jorden, eller at de naturlige Rigdomme i hvert Fald maatte forblive offentlig Ejendom til Nytte for hele det amerikanske Folk.

Indianerne fik aldrig Betaling i Kontanter, men i Varer, som Astor importerede fra England, hvor de

blev fremstillet af elendige betalte Kvinder og Børn, og solgt til de Røde til sindssvage Priser. Et Gevær, som kostede ham 11 Dollars, beregnede han til 20 Dollars, Krudt købte han for 20 Cents Pundet og solgte det for 4 Dollars osv. Og dette var vel at mærke kun med konstant Afregning; men efterhaanden lykkedes det ham at faa Indianerne i Kreditforhold til sig, og i saadant var hans Priser 3—400 pCt. højere. Hele Indianerstammen kom i dyb Gæld til Astor-Kompagniet.

Ogsaa sine egne Agenter udnyttede Astor hensynsløst. Han havde en Hær af Folk, som var parat til at sætte alle menneskelige Følelser tilside blot for at tjene til deres Underhold; parat til at beskænke Indianerne, bedrage og bestjæle dem, for selv at blive bedraget, parat til at udsætte sig for Sygdomme, alle mulige Farer og for en pludselig og voldsom Død — alt sammen for en Løn af 130 Dollar om Aaret. Og Astor udbetalte den nødig deres Løn i Kontanter, held i Naturalier — og ofte naar Aare var gaet og de skulde have Mellemregnskabet opgjort viste det sig hyppigt, at de ikke alene havde opbrugt deres Løn, men endogsaa var kommet i Gæld til Kompagniet.

Astor blev aldrig gjort retslig ansvarlig for Uhyrlighederne i Vesten. Men han havde ogsaa Raad til at holde de dygtigste Sagførere og bekendte Politikere formaaned han at gøre afhængig af sig. Saaledes fik Guvernøren over Michigan-Territoriet, Lewis Cass' store Summer af Astor-Kompagniet for »Uspecificerede Tjenesteydelser«. Cass blev senere Krigsminister, og det var Krigsministeren der modtog de talrige Klager fra de lokale Embedsmænd over Astor-Kompagniets Gerninger. — Det skal her siges, at de fleste store Handelsmænd paa den Tid brugte de samme Metoder. —

Paa denne Maade lagdes Grundlaget til Astor-Dynastiets senere saa kæmpemæssige Formue. Dog maa det herom siges, at vel tjente Astor uhyre paa Udplyndringen af Indianerne, men for eller senere vilde Mulighederne i denne Henseende udtømmes, og der vilde efterhaanden være indtraadt en Standning i Formuens Vækst, hvis han havde holdt sig til denne Forretning alene.

Hovedgrunden til Astorformuens saa fabelagtige Udvikling maa da ogsaa søges paa et andet Felt, nemlig i Grundspekulationer. Astor opkøbte mægtige Grundarealer i saadanne Distrikter, hvor senere Nybyggerne slog sig ned og Byerne voksede op, og da ikke mindst paa det Omraade hvor det nuværende New York ligger. Ved Erhvervelsen af disse Arealer benyttede han sig hyppigt af de snedigste Manøvrer og Prokuratorer. Et af de vigtigste Midler var at bestikke Politikere og Embedsmænd, som dengang — og da navnlig i New York — var fuldkommen korrupte. Dette havde stor Betydning, fordi det Offentlige oprindelig var Grundejer i stor Stil (Grundene hidrerte fra Landnam, Beslægtninger, Gaver, Konfiskationer, Panter for ubetalte Skatter osv.).

Astor sørgede saa vidt muligt for at erhverve sig store Strækninger netop paa saadanne Steder, hvor Bebyggelsen kunde forventes at blive tættest (saaledes omkring Broadway, Manhattan, Greenwich etc.). Disse Kvartaler er da ogsaa nu tæt besat med Lejekaserner, Kæmpehoteller, Skyskrabere, Teatre, Butiks- og Kontorbygninger. Efterhaanden som denne Bebyggelse rejste sig, inkasserede Astor Lejendtgæfter, der steg til det eventyrlige. Og af denne stedse rigeligere flydende Kilde søs hans Efter-

kommere idag. Det skal her bemærkes, at Astor ikke alene er hvervede Jord i New York, men ogsaa i andre Egne af Amerika ogsaa der er Grundværdierne i Tidens Løb blevet mangedoblet.

Krisen 1837, der bragte Ruin over Tusinder af Forretningsfolk blev en Guldgrube for Astor, der købte Aktier, Obligationer, Jordstykker etc. til Panikpriser. I den følgende Tid begyndte Indvandringen rigtigt at tage Fart; denne Indvandrerstrøm maatte have Plads; men Astor drev den Trafik at lade sine store Grundene ligge brak, til Folk kom krybende til ham, rede til at betale hvad han forlangte for at faa Lov til at forpægte Jorden.

Han havde nemlig det Princip ikke at tilbysælge Jord, som han engang havde erhvervet; han bortforpægtede den paa kort Aaremaal — en Fremgangsmaade som hans Efterfølgere nøje følger, som var det et religiøst Princip. Naar de 21 Aar var gaaet, tilfaldt alt hvad der stod paa Grundene Astor som hans fulde Ejendom (denne Metode at bortforpægte Jorden er som bekendt ogsaa den sædvanlige i London). Følgen var at Forpægtetere skulde have alle sine Udlæg og sin Fortjeneste ind paa denne korte Tid — gennem uhyrlige Huslejer.

John Jacob Astor var langt den rigeste Mand i Datidens Amerika. Han var en Kolos, som ingen naaede til Skuldrene i Rigdom og Magt. Han blev uhyre gammel, og til det sidste var hans Aand udelukkende beskæftiget med at finde ny Rigdomsskilder; selv de ubetydeligste Ting, der angik hans vidtforregnede Forretning tog han sig af. Der fortælles f. Eks. følgende Historie fra hans sidste Dage, da han var saa elendig og kraftløs, at han maatte indtage sin Næring som et Barn og maatte rystes i et Uddækket for at faa nogen Motion; en Morgen da han netop fik en saadan Rystetur, traadte en af hans Forvaltere ind; den gamle Mand raabte straks til ham henne fra sit Uddækket »Har Fru N. betalt sin Leje?« — »Nej«, svarede Forvalteren. — »Men hun skal betale,« raabte den arme Olding. — »Hr. Astor, hun kan ikke betale i Øjeblikket; hun har haft Uheld og vi maa give hende Tid.« — »Nej, nej,« sagde Astor »jeg siger Dem, hun kan betale og hun maa betale. De forstaaer blot ikke at behandle hende.« Forvalteren fortalte senere Astors Søn, hvor angst den gamle var for ikke at faa sine Penge; Sønnen betalte da Pengene og bad Forvalteren meddele, at Lejen nu var betalt af den virkelige Skyldner Fru N. »Naa, ser De,« sagde Astor, da han modtog Pengene, »jeg sagde Dem jo, at hun vilde betale, naar De blot behandlede hende paa den rigtige Maade.«

Da Astors Testamente blev aabnet, gjorde det et mægtigt Indtryk. Aldrig før var en saa rig Mand gaaet hinsides. Aviserne henfaldt til lange Betragtninger over, hvor store Resultater en Mand kunde opnaa ved Flid, Dygtighed og Sparsommelighed. Kun »New York Herald« mente, at Halvdelen af hans uhyre Formue i det mindste egentlig tilkom New Yorks Befolkning; thi de Arealer han ejede havde i Tidens Løb forbrudt deres Værdi udelukkende ved denne Befolkningens Flid, Intelligens og Initiativ. —

Astors Arvngar fulgte i Faderens Fodspor, og Dynastiets Rigdomme er siden bestandig steget. Det er ikke alene de mandlige Medlemmer af dette Dynasti, som har forstaaet at forøge dets Rigdom; f. Eks. erhvervede en Sønendatter af den gamle Astor gennem korrupte Embedsmænd store Are-

aler ved Hudsonfloden til en latterlig ringe Pris.

Løvrigt skabte de fleste Millionærer paa den Tid den Tradition, at Formuen ikke er Individets personlige Tilbehør, men et abstrakt Væsen, en fast Masse som skal holdes sammen og stedse forøges gennem Tiderne. Og forresten blev det Sædvane, at de rigge Grundejerfamilier indgiftede sig i hinanden, hvilket naturligvis førte til en endnu stærkere Koncentration af Rigdommen.

Den Lære man kan drage af John Jacob Astors Formueophobning er da den: han var en uhyre flittig, dygtig, foretagsom og intelligent Mand, og han vilde under alle Omstændigheder være i Stand til at producere betydelige Værdier og dermed fortjene en ikke ringe Indtægt til sig selv, forsaavidt Indtægten skal svare til en Mandens virkelige personlige Indsats. Men sin egentlige Rigdom skyldte han den hensynsløse Plyndring af Indianerne samt sine Spekulationer i Grundenes Værdistigning. —

Nu vil man maaske indvende: en saadan Udplyndring finder ikke Sted idag. Fagforeningerne og Statsmagterne har sat visse Grænser for Udbytningen. Ja, dette gælder visse Kulturlande som England, Skandinavien etc. Men hvad foregaar der ikke i Kolonierne, paa Plantagerne, i de moderne orientalske Fabriker, hvor selv Børnernes Arbejdskraft udnyttes til det yderste, og de lave Lønninger Arbejderne faar i mange europæiske Lande (Polen, Czechoslovakiet, Belgien etc.) tyder dog ogsaa paa virkelig Udbytning.

Men i hvert Fald: den Kilde hvorfra Astor-Dynastiet har sanket Hovedparten af sin Formue — nemlig Privatejendomsretten til Jord, Grund o. a. naturlige Rigdomme — flyder stadig rigelig Verden over og hober hver Dag nye Formuer op paa enkelte Hænder. Og Kapitalisten, der beklager sig over at blive uretfærdigt angrebet, kan i hvert Fald ikke sige, at det skyldes Initiativ, Organisation- og Administrationstalent, naar Hertugen af Westminster Formue stiger som Følge af Londons stadige Vækst, eller naar Jarlen af Northumberland pludselig bliver en Million Pund mere værd blot fordi man opdager en ny Kulmine paa hans Jord.

Jo mere man studerer Aarsagerne til Rigdommens Ophobning paa enkelte Hænder, desto klarere staar det en, hvilken afgørende Rolle netop Ejendomsretten til Jorden og dens Rigdomme spiller i saa Henseende. Astors Formue stammer fra Byggegrunde, Vandkrafts fra Jernbane-Koncessioner (inkl. udstrakte Jordtilliggende), Rockefeller fra Petroleumskilder, de britiske Jarlers fra Kul og Jern.

Naar Arbejderpartierne faar den politiske Magt vil de derfor være i Stand til at fremkalde en betydningsfuld social Afspænding alene ved at konfiskere fremtidige Grundværdistigninger og ved gennem Beskatning at inkassere de særlige Indkomster, der hidrører fra den blotte Besiddelse af Jord og Grund (Forpagtningsafgifter af nogen Jord, Kulafgifter til Jarlerne etc.).

Herudfra vilde man da med større Forsigtighed kunne gaa til den Opgave at gribe regulerende ind i det øvrige Erhvervsliv, der — det maa indrømmes — er en meget mere indviklet Affære end det blotte Ejendomsforhold til Jord og Grund.

Knud Korst.